

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Filosofijos istorijos ir logikos katedra

Virgilijus Petuška
Filosofijos doktorantūros II kursas

Atskirties doktrinos kritika Aristotelio filosofijoje

Darbo vadovas: doc. N. Kardelis

Konsultantas: doc. K. Sabolius

Recenzentas: prof. A. Plėšnys

Vilnius 2015

Bendroji tezė

- Aristotelis savo kūrinuose Platono atskirties doktriną kritikuoja remdamasis dviguba teze – viena vertus, atskirties (*chōrismos*) sąvoka nurodo į idėjų subtencialumo teigimą; kita vertus, jei idėjos suprantamos kaip bendrybės *ir* kaip atskiros (*chōris*), tuomet jos negali būti laikomos substancijomis.

Aktualumas

- Atskirties doktrinos ir jos vaidmens Platono filosofijoje tyrinėjimas šiuolaikinių tyrimų kontekste laikytinas vienu iš svarbesnių uždavinių – kaip teigia Mabbottas (1926, p. 72), „*chōrismos* yra vienintelė doktrina, kurią užtikrintai galime priskirti Platonui“, ir vis dėlto šios doktrinos specifika iki šių dienų išlieka intensyvių diskusijų objektu. Bandymas šią doktriną turiningai interpretuoti bei tinkamai kontekstualizuoti atsižvelgiant tiek į paties Platono kūrybinį palikimą, tiek ir į jo amžininkų (ypatingai Aristotelio) veikalus, gali būti laikomas vienu svarbesnių tikslų šiuolaikiniuose Platono filosofijos tyrinėjimuose.

Terminas “chōris” ir jo vartoseną Aristotelio filosofijoje

- A ir B yra atskiri (*chōris topō(i)*), jei jie yra skirtingose vietose (*Phys.* 226b 21 – 23).
- A ir B yra atskiri (*chōris logō(i)*), jei objektą A galima apibrėžti nepasitelkiant objekto B apibrėžimo (*Metaph.* 1042a29).
- A ir B atskiri (*chōriston haplōs*), jei vienas iš jų gali egzistuoti nepriklausomai nuo kito objekto, bet ne atvirkščiai (*Metaph.* 1019a 1 – 4; 1042a 28 – 31).
- Kalbėdamas apie Platono idėjas, Aristotelis santykį tarp jų ir jusliškai suvokiamų atskirybių nusako pasitelkdamas trečiąjį *chōris* tipą. (Fine, 2003: p. 256).

Idėjų teorija ir jos kilmė

- Anot Aristotelio, idėjų teorijos kilmę derėtų sieti su įžvalga, jog jusliškai suvokiamas pasaulis yra nuolat kintantis, jame nėra jokio pastovumo, taigi, šios srities atžvilgiu neįmanomos jokios žinios. Sokratas buvo pirmasis mąstytojas, mėginęs reiškinius apibrėžti („kas yra X?“ formos klausimas), tačiau jis tai darė neatskirdamas apibrėžimo (*ta katholou ou chōrista epoiei*) nuo dalyko, kurį mėgino apibrėžti. (*Metaph. 1078b 15 -35*)
- Platonas ir jo sekėjai pirmieji atskyrė (*echōrisan*) apibrėžtis nuo jusliškai suvokiamų daiktų ir šias naujas esybes pavadino idėjomis (*Metaph. 1078b 30 – 35*).
- Aristotelio teigimu, šias naujas esybes Platonas ir jo sekėjai traktavo kaip nuolatos besikeičiančių ir nykstančių daiktų esmės (*ousiai*), egzistuojančias šalia (*para*) konkrečių, jusliškai suvokiamų objektų. Iš šios papildomos idėjų *substancialumo* tezės išplaukia pagrindinis Aristotelio prieštaravimas Platono teorijai. (*Metaph. 1086b 5 – 10*).

Pagrindinė problema

- Atskirdamas idėjas nuo konkrečių daiktų, Platonas nieko naujo ne pridėjo prie daiktų pažinimo ir tiesiog be reikalo padaugino esinių skaičių.
- Pagrindinis Aristotelio prieštaravimas išplaukia iš to, kaip jis pats supranta *substancialumą* ir jo kriterijus: kiekvienas daiktas kaip *tode ti* (*štai šitas*) egzistuoja pats sau, nepriklausomai nuo bet kokių neesminių savybių (*symbebēkota*), kuriomis vienu ar kitu metu tas daiktas pasižymi, t.y. trečiajame termino *chōris* reikšme, minėta anksčiau.
- Kadangi Platono idėja, pasak Aristotelio, yra bendrybės, jos negali būti daiktų esmės ir būti *chōris* šia prasme, priešingu atveju jos tuo pat metu būtų ir bendrybės, ir atskirybės, o tai neįmanoma, ir iš to plaukia daugybė absurdiškų išvadų (*Metaph. 1086b 10 – 12*).

Išvados

- Kritikuodamas idėjų atskirties doktriną, Aristotelis remiasi dvejomis pagrindinėms tezėmis: pirma, teze, jog substancialumas numato atskirtį (kaip *chōriston haplōs*) nuo bet kokių akcidencijų; antra, teze, kad bendrybės negali būti atskiros ir *pirminės* daiktų atžvilgiu šia prasme (nebent tik kaip *chōriston logō(i)*).
- Aristotelio pateikta idėjų teorijos kilmės rekonstrukcija bei iš jos plaukianti kritika atveria dvi galimas Platono filosofijos interpretacijos kryptis: pirma, (su sąlyga kad Aristotelio rekonstrukcija atitinka realybę) galima teigti, kad nors Platonas ir laikė idėjas bendrybėmis *ir* daiktų esmėmis, jis vis dėlto laikėsi nuomonės, kad idėjos kaip bendrybės gali būti laikomos *chōriston haplōs* (kitaip tariant, kad bendrybės kaip daiktų esmės gali egzistuoti neinstancijuotos); antra, kadangi pats Platonas niekad nevariojo tokio griežto sąvokinio aparato kaip Aristotelis, galima suabejoti šio pateikta įvykių versija ir klausti, ar abu mąstytojai kalba apie tą patį, kai turimos omenyje tokios sąvokos kaip *ousia*, jos kriterijai, bei kaip su šiais kriterijais susijusi atskirties doktrina.

Literatūros sąrašas

- Aristotle, 1984. *Metaphysics*, in: *The Complete Works of Aristotle*, Vol. 2: pp. 1552 – 1728. Princeton: Princeton University Press.
- Aristotle, 1984. *Physics*, in: *The Complete Works of Aristotle*, Vol. 1: pp. 315 – 446. Princeton: Princeton University Press.
- Fine, G. 2003. *Relational Entities*, in: *Plato on Knowledge and Forms*: pp. 326 – 349. Oxford: Oxford University Press.
- Fine, G. 2003. *Separation*, in: *Plato on Knowledge and Forms*: pp. 252 – 300. Oxford: Oxford University Press.
- Gadamer, H. – G. 1980. *Amicus Plato Magis Amica Veritas*, in: *Dialogue and Dialectic*: pp. 194 – 218. New Haven and London: Yale University Press.
- Gadamer, H. – G. 1986. *The Idea of the Good in Platonic - Aristotelian Philosophy*. New Haven and London: Yale University Press.
- Mabbott, J. D. *Aristotle and the chōrismos of Plato*, in: *The Classical Quarterly*, Vol. 20, No. 2 (Apr., 1926): pp. 72 – 79. Prieiga per internetą – www.jstor.org